

Ekološka inteligentnost za tri stebre opolnomočenja naravovarstva: podatkovna ozaveščenost, poznavanje prava in komunikacijske veščine

Jurij Dobravec (jurij.dobravec@jarina.org) 2020-10-04

Programski esej izziva prihodnja naravovarstvena desetletja. Govori o naraščajočih količinah podatkov, predpisih, komunikaciji, in krepitvah kadrovske moči, ki bodo morale najti pot v novo kakovost.

Nujna je radikalna sprememba paradigme.

Ideja te spremembe se giblje v trikotniku med poklicnim naravovarstvom, splošno družbeno javnostjo in naravo, v katerem so se gibali že dosedanja razmišljanja:

Spomenica 2020 o prihodnosti odnosa med človekom in ostalo naravo v Sloveniji (september 2019),

Prihodnost narave in odnos človeka do nje (november 2019) in deloma tudi

Vizija razvoja in delovanja Sektorja za ohranjanje narave Ministrstva za okolje in prostor (november 2019)

Poklicno naravovarstvo izrecno nagovarjam k poglobljanju v temeljna vprašanja naravovarstva, zlasti v vprašanje *Čemu?* Na to vprašanje pričujoči nagovor sicer ne prinaša neposrednih odgovorov, ampak tri stebre postavlja kot spodbudo k preseganju dosedanjih odgovorov, tudi avtorjevih, na vprašanja *Kako?*

Zato esej tradicionalno razpravo o podatkih nadgrajuje v izziv **podatkovne ozaveščenosti**, zakonodaji kot družbenemu dogovoru postavi zrcalo poznavanja naravovarstvenega **prava v luči vsebine in širšega konteksta**, pri komunikaciji pa okrog osrednjega sogovornega subjekta, človeka, izpostavi **bistvo mreženja naravovarstvenih informacij**.

Poglobljanje v temeljna vprašanja naravovarstva imajo praviloma zelo teoretski značaj in se močno spogledujejo z okoljsko in naravovarstveno etiko. Vendar, kot sem predstavil že v navedenih predhodnih pisanjih, topodročna teorija in etika po mojem mnenju ne izhajata iz nekih moralističnih ali humanističnih principov, ampak iz konkretne naravovarstvene prakse, in sicer prav zaradi neposredne vpletenosti celotne občlovekove narave v zgoraj omenjeni trikotnik procesov.

Kot vzporednico t.i. moralnim vrlinam v družbi zato v naravovarstveni etiki postavljam ekološko inteligentnost.

1. Izhodiščne misli

Naravovarstveno načrtovanje na območju Slovenije ima dolgo tradicijo. Najstarejši podatki segajo v leta 1888 in 1892 (Piskernik 1964). Nekoliko kasnejše pobude in načrti Alfonza Paulina in Albina Belarja (Mayer 1988; Mihelič in Vidrih 2001) še čakajo na dodatne zgodovinske analize. Kaj se je

dogajalo med domovinsko naravnanim zgodnjim obdobjem 'pomladi narodov' druge polovice 19. stol., ne vemo. Če drugega ne, se je tedaj zgodil Fran Erjavec s svojimi poljudno naravoslovnimi spisi s pridihom romantike, pa Dežmanov zapis Zlatoroga, ki kot avtohtona slovenska motivika s pomočjo Baumbachove preobleke še danes velja za idejno (in za Baumbacha v nemškem govornem prostoru tudi poslovno) najbolj uspešen in znan literarni prispevek svetu.

Iz etnoloških in njim podobnih raziskav sledi, da so tukajšnji prebivalci že v obdobjih pred tem uspeli sobivati z naravo (prim. Štih in Zwitter 2014; Dobravec 2018). Kot povsod po svetu, pretežni večini ljudi zunaj gradov in utrjenih mest brez preišljenega sobivanjskega načrtovanja z ostalo naravo ni bilo mogoče preživeti. Njihovemu sobivanjskemu premisleku seveda ne moremo reči naravovarstvena stroka ali znanost v razsvetljenskem smislu, a brez splošno družbenih nastavkov tudi današnja 'prava' znanost ne bi mogla razviti svojih vprašanj.

Spomenica Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov je pred sto leti načrtala novo realnost v vsebinskem in metodološkem smislu. Štiri temeljne točke (Skoberne 2020) se nanašajo na bistvene prvine naravovarstva, na katerih se je dejavnost gradila in krepila skozi stoletje, zlasti intenzivno pa zadnja desetletja. Kakor je razvidno iz izvirnega besedila (Spomenica 1920), vse te prvine slonijo na treh stebrih: na dejstvih o naravi in iz narave, oziroma na podatkih, na zavarovanju, torej zakonodaji, in 'povečanju zanimanja splošne javnosti', kar pomeni komunikacijo.

Po sto letih lahko v slovenskem naravovarstvu ugotovimo pomemben napredek na področju količine urejenih podatkov. Posebno izrazit porast opazamo v letih pridruženja EU. Podatki Svetovne banke kažejo tudi na izredno uspešnost Slovenije v svetovnem merilu po površini območij pravno urejenim naravovarstvenim statusom in porastu te površine od 1990 naprej (Dobravec 2017). Nekaj je tudi poskusov s področja komuniciranja, zlasti obvezni komunikacijski načrti znotraj EU financiranih projektov in Evropsko pomembnih vrst (Polak in Ogorelec 2014).

2. Problem

Kljub ...

- merljivi uspešnosti na področju podatkov in predpisov,
- empirično dokazljivega napredka pri številu strategij odnosov z javnostmi,
- eksponentnem porastu števila poklicnih naravovarstvenikov,
- intenzivnosti javnih dejavnosti vladnih in nevladnih organizacij,
- kar večmilijonski uspešnosti Slovenije in slovenskih partnerjev pri čezmejnih in širših mednarodnih projektih,

in navsezadnje

- z anketami dokazani **splošni naklonjenosti državljanstva** naravi,

... naravovarstvo vse pogosteje pada v težko razumljive in celo **paradoksalne zadrege**, ki glede na številke ne ogrožajo le dejavnosti, ampak naravo samo. Povsod tam, kjer prihaja do izrazitega razkoraka med deklarativnostjo in konvencionalnim tehnicizmom, ki danes prevladuje po eni strani, in romanticističnim zanosom, ki je združen s frustracijami, po drugi strani, se zdi v posameznih primerih narava ogrožena celo bolj, kot če naravovarstvene dejavnosti ne bi bilo.

Zdi se, da naravovarstvenega napredka ne prinese več niti povečevanje količine podatkov, niti nadgradnja zakonodaje, niti komunikacijske strategije s pridruženimi poročili. Kot vse pogosteje ugotavljajo po svetu, naravovarstvo ne more biti uspešno, če/ker ni ustrezno osredičeno v naravo (Taylor idr. 2020).

Opozorila Sloveniji na osnovi pravnih instrumentov EU kažejo, da gre v mnogih konkretnih primerih za pomemben razkorak med pravnimi sistemi in njihovimi implementacijami oziroma celo za drastično razliko med postavkami sprejetih državnih načrtov in dejanskim sledenjem napovedanim kazalnikom v napovedanem času. Če se že na področju Nature 2000, na katerem smo se najbolj potrudili s podatki, zakonodajo in komunikacijo, po oceni neodvisnih inštitucij kažejo negativni rezultati, koliko bolj bi takšne lahko pričakovali na ožjih nacionalnih ali regionalnih področjih. Objektivnih meril imamo malo. Nekaj morda prispeva računsko sodišče.

Menim, da so pristopi k naravovarstvenim vprašanjem, ki so jih zastavili v Spomenici pred sto leti, svojo dobo uspešno preživeli.

Seveda bodo konkretni ukrepi in merila za ravnanje v primerih ogroženosti posameznih objektov ali procesov v naravi ostali večinoma ekološko nespremenjeni. Vendar pri strateškem načrtovanju dosedanje metode nimajo več mesta v sodobni družbi, v kateri nas ravno vsevrstni podatki, predpisi in nepreglednost komunikacij postavljajo pred povsem nove izzive za celovito ohranitev narave, kar tej družbi daje osnovo bivanja.

Sprememba paradigme je v novem pogledu na obstoječo naravo, na obstoječe podatke, na obstoječe predpise in obstoječo komunikacijo.

3. Podatkovna metaozaveščenost

Ideja naravovarstva v splošnem temelji na vrednotenju naravnih dejstev. Ta dejstva so okvirno dveh vrst, statična in dinamična. Med statična dejstva uvrščam podatke o vrstah, ekosistemih, biomih, populacijah, osebkih, genomih. Dinamična dejstva so dveh kategorij: procesi v naravi kot objektivna dejstva, in človekovo spoznavanje teh procesov kot objektivno omejena subjektivna dejstva. Zgodovina razvoja znanosti kaže, da narave v njeni dinamični raznolikosti ne bomo mogli nikoli povsem spoznati. Zato so s stališča človeka statična dejstva in procesi absolutni, človekovo spoznavanje in dojetje teh procesov pa relativna.

Količina naravoslovnih podatkov je v zadnjih desetletjih izrazito v porastu. Center za kartografijo favne in flore v Sloveniji beleži že skoraj 2 milijona individualnih podatkov (bioportal 2020). Poleg individualnih, npr. rastišč neke vrste, v svetu napredujejo tehnologije obsežnejših zajemov, npr. večspektralnih snemanj za potrebe kartiranja habitatnih tipov (Fust in Loos 2020). Vse te podatke danes shranjujemo in obdelujemo digitalno. Morda nas je prav digitalizacija zavedla v podcenjevanje njihove dejanske raznolikosti in količine, ki je poleg tega še 'skrita' v težje umljivi obliki. Globalne razprave o izumiranju vrst, ki jih kažejo številke iz digitalnih enačb, namreč nimajo posebnega pomena, če jih nihče ne ovrednoti.

Zaradi neobvladovanja podatkov in šibke analitske sposobnosti izvajanja naravovarstvenih informacij, si v programskih dokumentih na vseh političnih in strokovnih ravneh naravovarstva zastavljamo nedosegljive cilje.

Ker torej

- gre po eni strani za ogromno količino že obstoječih podatkov, od katerih so mnogi razumljivi zgolj specialistom,
- se po drugi strani zavedamo, da še mnogo večja količina in tudi drugačne kakovosti podatkov še sploh ne poznamo,
- ker moramo dopustiti možnost, da tudi pri najboljšem možnem vrednotenju vrednostne kategorije ne morejo zaobjeti prihodnje dinamike v naravi

in ker

- je se zdi razumno, da se človek zave(da) lastnih umskih meja,

... niti pri podatkih, niti pri njihovem vrednotenju ne moremo več govoriti kot o neposredni podlagi naravovarstvenemu načrtovanju, ampak je potrebno prestopiti na drugo raven, na **zavedanje o podatkih**, kar imenujem podatkovna metaozaveščenost.

Ta meta-raven podatkovnega upravljanja presega dosedanje štetje in tudi vrednostne lestvice. V aplikativnem delu predvideva celo odločanje, katere t.i. prioritete dele narave sistemsko 'žrtvovati' zato, da bomo lahko preostale sploh ohranili, tudi 'za zanamce', kot v antropocentričnem naravovarstvu radi rečemo.

Poglejmo aktualen sistemski primer zaraščanja suhih travišč in posledično izumiranje populacij nekaterih ogroženih vrst različnih taksonomskih skupin. Kljub večdesetletnim prizadevanjem (prim. Jogan, 2007; Škornik in Kaligarič 1997), vsak ekolog ve, da se procesu zmanjševanja suhih travišč ne bo mogoče zoperstaviti z uredbami in programi upravljanja; opuščanje kmetijstva lokalno in spremembe klime globalno so zunaj obvladljivosti naravovarstvenih prizadevanj. In to ne glede na podatke in trende. Pri takšnih primerih se seveda ne bomo več le vprašali, ali tovrstne procese človek lahko zaustavi, ampak tudi, ali in do katere mere jih sploh smemo ustavljati. Namreč, s stališča narave gre za redno nihanje, oziroma za vračanje v eno od prvotnih bolj stabilnih naravnih stanj.

Zaradi oblice podatkov po eni strani in zaradi očitne neuresničljivosti ukrepov po drugi se tako v konkretnem in v splošnih primerih zdi, da pri pripravi programskih dokumentov umanjka tukaj predlagana paradigma, da bo treba tem podatkom, znanjem in vrednotenju dodati še presojo oziroma metavrednotenje v smislu, **kaj je smiselno in kaj možno**. Vendar taka presoja ne more potekati po trenutnem vzgibu ali možnostih. Taka presoja kliče po razvoju objektivnih meril, ki bodo podobno kot danes samoumevne vrednostne kategorije vrst in ekosistemov, presegle subjektivne odločitve, ravnanja in predvsem načrtovanja na osnovi občutka, zgodovinskega spomina, trenutnih dobrih namenov, ali, žal vse pogosteje, zaradi naravovarstvene nemoči.

Posebnost odločitev na meta-ravni je, da niso nujno neposredno/kratkoročno pozitivne. To lahko v ljudeh, ki so naklonjeni naravi in življenju, zbudi nelagodje in nerazumevanje. A pričakovati je, da smo zaradi usposobljenosti in najširšega poznavanja tematike ravno naravovarstveniki tisti, ki takšne odločitve najbolj kvalificirano predlagamo in morda tudi sprejmemo. Drugače rečeno, pri deležnikih z interesi proti naravi prej lahko pričakujemo napačne odločitve.

Dinamika celotne narave, kakršno opažamo in ji kakršni sledimo dandanes (merimo podatke), in vpetost naravovarstva v družbene procese nam torej narekuje novo stopnjo vrednotenja in s tem posredno novo stopnjo naravovarstvene etike. In prav metapodatkovna ozaveščenost o dejstvih nam daje podlago za to novo odgovornost in potrebne nove odločitve.

4. Poznavanje širšega prava

Pravni sistemi temeljijo na različnih zgodovinskih temeljih oziroma/in družbenih dogovorih. Iz njih izhaja ne le družbena odgovornost voditeljev, ampak vsakega posameznika.

Družbeni dogovor pomeni, da manjša ali večja skupina ljudi sprejme okvire ravnanja v zadevah, ki se tičejo skupnosti. Idejno družbeni dogovor izhaja in je povezan z moralnimi načeli. Vključenost narave oziroma vrednotenje drugih bitij se po posameznih tradicijah razlikuje. Na zahodu so tako starogrški humanizem kot judokrščanstvo in razsvetljeni liberalizem vsaj zadnja stoletja razvili močno antropocentrični in utilitaristični odnos do občloveškega sveta, ki neredko nasprotuje celo naravno-čutni naklonjenosti posameznika do sobivajočega. Naravovarstvena zakonodaja zato danes praviloma izhaja iz nujnosti uzakonitve zmernosti, kar praktično pomeni, da je restriktivna (Pličanič 2003:11). Ker se restriktivnost nekako miselno ne sklada z idejami občudovanja naravnih lepot in idejami sobivanja živega sveta, je ob izvajanju določb posameznih predpisov ali pripravi novih smiselno poznati zgodovinsko in prostorsko-družbeno ozadje.

Praktično naravovarstvo ima s pravnimi sistemi vsebinski stik zlasti na dveh mestih: sistemsko, pri pripravi predpisov, in neposredno, pri njihovem izvajanju. Sistemsko gre pri naravovarstvenem pravu za tip družbenega dogovora, ki izstopa iz tradicionalnega prava. Namreč, s pomočjo mehanizmov znotraj človeške družbe urejamo tudi odnose navzven iz človeške družbe. Zaradi te posebnosti se je v praksi preteklosti neredko dogajalo, da so pretežno naravoslovno izobraženi naravovarstveniki vstopali v pravne sistem povsem amatersko, ali pa so pravniki ob svojem navdušenju nad ostalo naravo, naravoslovna dejstva amatersko interpretirali. Šele interdisciplinarna interaktivnost je v zadnjih desetletjih prinesla predpise, ki z jasnim usmerjanjem družbenih odnosov kažejo dejanske koristi za predmet obravnave, naravo samo.

Pri izvajalski praksi je seveda pričakovati, da **naravovarstveni uradnik pozna proceduralne možnosti** zadevne zakonodaje do potankosti. A prav enostavno bi se bilo sklicevati na predpise, če narava kot pravni subjekt ne bi bila tako obsežna in tako spremenljiva, vsebine in postopki pa tako povezani, da predpisi lahko dajo res zgolj okvir. Na proceduralni ravni se vsak naravovarstvenik zaveda, da dnevni primeri običajno ne sodijo natanko v predpripravljene pravne norme, oziroma, da je pri odločitvah večkrat treba povezati več hierarhičnih nivojev s pravnega in strokovnega področja.

Ta kompleksnost je družbo že privedla do stanja, v katerem praktičnih rešitev v smislu ukrepov in usmeritev ni mogoče več nedvoumno predpisati. Posamezniki potem rešitve najdejo v izpostavljanju v medijih, družbeni nepokorščini ali podobnih akcijah, ki zaradi šibko izraženih argumentov in neobstoja pozitivnih alternativ prej spodbudijo protiakcijo kot rešitev. To stanje postaja trajno, kar daje med naravovarstveniki in ljubitelji narave vse pogostejši občutek, da so predpisi neučinkoviti, ali še bolj konkretno, neuporabni. Podobna nemoč se v Sloveniji dogaja na sistemsko načrtovalski ravni, na primer nedavno pri nenadni politični sprejemljivosti strokovno in javno še neusklajenega Nacionalnega programa varstva narave.

Dogajanje v prepletu tehničnega naravovarstva in naravovarstvenega prava kaže, da bo v izogib apatiji in posledično povečevanju nevarnosti uničevanja narave, pri poklicni naravovarstveni populaciji treba stalno spodbujati večnivojsko razmišljanje. Na mednarodni ravni se to začne z mednarodno sprejetimi konvencijami in podobnimi dokumenti, na državni z določbami Ustave. Vendar z ozkim vztrajanje izključno pri členih, ki govorijo o naravi in okolju, in hkratnim spregledom

drugih členov, naravovarstvo kaže težnje po izstopu iz družbenega dogovora. To pa v zahodni družbi prinese ravno posledice, ki si jih ne želimo: izoliranosti, ignoranco in marginalizacijo področja.

Poznavanje prava v strateškem naravovarstvu bo zato v prihajajočih desetletjih usmerjeno v **aktivno navezovanje na pravo vseh drugih področij človekovega delovanja**. Na primer celotno pravno paleto Ustave. Ideje o implementaciji ukrepov Natura 2000, ki so sicer inovativen del večletnih Programov upravljanja nature, bo potrebno vsebinsko horizontalno in vertikalno razširiti. Najprej bo treba vsebino razširiti na celotno naravo, kakor to že določa zakonodaja. Na izvedbeni strani pa ne bo več zadostovalo, da se cilji vgradijo v sektorske načrte 'bližnjih' družbeno-gospodarskih branž, ampak bo potrebno prodreti tudi v trdo gospodarstvo in celotno sfero negospodarstva: od zdravstva, šolstva, športa, starostnikov, obrobni družbenih skupin ... do vojske, notranjih in zunanjih zadev, vključno z diplomacijo.

Naravovarstveno pravo bo potrebno od sedanje uvihanosti v skrb za notranjo urejenost, ki formalno impresira, v realnem življenju pa razočara, izvihati v družbeni servis, v katerem se bo narava po najboljšem možnem znanju ohranjala, državljanom pa bodo tudi v smislu prava kot družbenega dogovora omogočeno krepiti prirojeno naklonjenost do ostale narave.

5. Komunikacijske veščine

Komunikacija med živimi bitji je sestavljena iz dveh delov: oddajanja in sprejemanja. Smisel komunikacije je dvosmernost izmenjave signalov, ki imajo značaj informacije. Sposobnost zaznavanja signalov in ustrezna interpretacija je eden ključnih potencialov evolucijskega preživetja osebka ali populacije. Kakovostno razvita interpretacija lahko sebi v korist obrne tudi deviacije, kamuflaže, mimikrije in podobne pojave.

Komunikacijske strategije, pogosteje prizanesljivo imenovane 'strategije odnosov z javnostmi', so v naravovarstvu pogosto zgrešile dve temeljni prvini: poslušanje in večsmernost. Ljudem ne pustimo do besede; laikom dokazujemo, da bi morali o naravi vedeti sicer enako mnogo in imeti z naravo enake izkušnje kot mi, a prepričali smo se, da so naši podatki, naša pravila, naše veščine ... edine in izključno edine prvine, ki lahko prispevajo k ohranjanju in varstvu narave (Maynard idr. 2020). Zgrešili smo celo osnovno humano dejstvo, da je vsaka oseba na drugi strani komunikacijske daljice individuum.

Konkretna poročila o zvišanju ozaveščenosti, ki jih anketa izmeri za statistično vprašljivo značilnih 2% (prim. Polak in Ogorelec 2014), so še bolj vprašljiva zaradi dejstva, da skoraj natančno ponovijo načrtovana 2%. Sum, da so bili načrti retrogradno prilagojeni rezultatom, lahko škoduje ugledu naravovarstvene in komunikološke znanosti, zato se je takšnim strateškim retorikam nujno izogibati.

Širše gledano, neoprijemljiva (ne)uspešnost danes tradicionalnih komunikacijskih strategij in postopkov kaže, da komunikacija že dolgo ni več v akademski logiki in starogermanski karolinški dikciji. Naravovarstvena komunikacija tudi ne more biti uspešna, če za njo stojijo hedonistične težnje ekskluzivnosti posameznika ali skupine. Komunikacija prav tako ni tehnologija, ne glede na stopnjo naprednosti in števila digitalnih potrjevanj, teh ali onih 'všečkov'. Študije kažejo, da se je zahodni človek od narave tako oddaljil, da celo objekti narave ne služijo več uspešni komunikaciji (Bekessy idr. 2018).

Komunikacija v naravovarstvu bo odslej odnos. Natančneje, **prilagojeno repliciranje odnosov oddajanja in sprejemanja iz naravi v odnose med ljudmi v dani družbi**. Naravovarstvena komunikacija prihodnjih desetletij bo ekologija, vendar ne borba za obstanek, ampak sinergično evolucijsko preživetje najbolj prilagodljivih. Kakor v naravi, bo tudi tu imelo prednost poslušanje: obojestransko/večstransko sprejemanje in večšine dekodiranja teh signalov.

Za vzpostavitev nove naravovarstveno komunikacijske paradigme tukaj predlagam nekaj orodij. Nabor še zdaleč ni izčrpen.

Navznoter naravovarstvo mora doreči terminologijo. Zavarovanje ni zaščita, narava ni natura 2000, ljubitelj narave ni nujno naravovarstvenik; kdaj je okolje narava in kdaj ne, in obratno; kaj je naravovarstvena etika, kaj je predpis, kaj je strokovno naravovarstveno in kaj zasebno mišljenje, ipd. Urejena 'abeceda' naravovarstva je osnova signalizacije in osnovni obraz, prepoznavnost, ki drastično zmanjša nejasnosti in tako prispeva h kredibilnosti v javnosti.

Ankete so eno od orodij merjenja odzivov in razumevanja; oziroma v etološkem jeziku, ustreznosti interpretacije naših signalov. Dosedanje teoretsko naravnane ankete, neredko omejene na parcialne komunikacijske ideje nekega projekta, bo smiselno in nujno nadgraditi ali kar zamenjati s sistemskimi meritvami. Te se ne bodo sklenile s poročilom, kot doslej dosledno vse, ampak nadaljevale v (samo)kritično refleksijo, morebitne popravke in potrebno nadaljnjo aplikacijo.

Pri konkretni naravovarstveni komunikaciji, npr. nadzorne službe, naravovarstvene inšpektorice, vzgojitelja, terenskih ozaveščevalcev in podobnih komunikatorjev do svojih strank, se bo kot koristna spet pokazala metoda prednostnega poslušanja. To pomeni, da se komunikacija začne:

Kako ste? Kako si?

Imaš kakšne težave? Se motim, da vam gre dobro?

Le taka vprašanja odpirajo komunikacijo naravovarstvenika s stranko. Avtoritarnost odbija.

Naravovarstveni komunikator – to je vsak, ki v družbi kaže pozitivno odprt odnos do narave – bo torej v prihodnje moral najprej spoznati intersubjekt in hkrati cilj svojega poslanstva: sočloveka. Pridigarsko ozaveščevanje je skušalo biti uspešno. Psihološke in sociološke tehnike so zaradi prepleta z ostalo naravo ostale priklenjene na družbene mehanizme. Celo navidezni uspehi, na primer ozaveščanje mladine, se kažejo omejeni zgolj na njihovo naravno dobo odprtosti; za kasneje ne poznam niti kazalnikov, niti metod niti presoj, ali smo bili pri mladih sploh dolgoročno uspešni. Na nujne andragoške pristope, ki se pomembno razlikujejo od pedagoških, doslej še nismo niti mislili.

Kaj konkretno pomeni, da dialog začnemo z vprašanjem? Mar ni to preveč preprosto? Mar ne kaže, da je naravovarstveni komunikator slabo usposobljen v znanju svoje domene? Nikakor. Odprtost do sočloveka kaže na poprejšnjo profesionalno predpripravo, na nujno potrebno strategijo. Ta se začne s ključnim miselnim obratom, da **soljudi nehamo imeti za nasprotnike ostale narave**. Tudi v manj prijetnih primerih je treba profesionalno vzpostaviti vsaj indiferenten stik (prim. Rebernik 2017). Če se ljudje, posamezniki ali skupine, ne strinjajo s posameznimi idejami naravovarstva, namreč ne pomeni, da nasprotujejo varovanju narave. Naravovarstveni komunikator pa bo moral iz komunikacije predvsem reflektivno razviti večšino ločevanja, koliko nekdo nasprotuje naravi in koliko naravovarstvu ali specifičnemu naravovarstvenemu pristopu. Če ne bo sposoben vprašati in prisluhniti, odgovora ne bo mogel dobiti. Kritični odzivi ter kritično mišljenje pa so v odprti družbi zaželeni in nujni mehanizmi za njen razvoj, vključno razvoj naravovarstva; gre za ekološko vzporednico procesiranja signalov.

Privzgoja preprostih veččin bo dosedanjo instruktivno in avtoritarno komunikacijo obrnilo v motivacijsko. Laikom ne bomo naravovarstvene 'hrane prodajali', ampak jih bomo naučili, kako se naravovarstvena 'hrana pridelala'.

6. Ekološka inteligentnost

V naravovarstvu se vse pogosteje soočamo z globoko neizpolnjenimi cilji, frustracijami in porastu nekredibilnosti stroke. Na primer, že sedanji pojav epidemije seva pol živega bitja, ki posameznika v določenih okoliščinah gotovo ogroža, zelo nazorno razkriva krhkost odnosa človeka do ostale narave. V tej krizi je naravovarstvo kot dejavnost povsem odpadlo iz družbenega konteksta. Posledično, v morebitno nenaklonjeni družbeni ali politični situaciji, iz takšnih razmer prav lahko nastanejo okoliščine za nerazsodna dejanja s posledicami trajnejše škode naravi, ter posredno ali neposredno državljanom ter gospodarskim in dolgoročnim finančnim tokovom.

V kriznih časih – ki so postali nedogovorjena družbena stalnica – se širše gledanje se ob dnevnih pritiskih in 'gašenju požarov' zdi utopično in neizvedljivo. Pogosto se sliši, da že systemske zadeve, kot so učinkovito strukturirane podatkovne zbirke, jasni predpisi in komunikacijska strategija, niso urejeni do zelene mere ravno zato, ker se posameznik kot naravovarstveni uradnik spopada s procedurami in preobremenitvijo z njimi. Kako bi torej mogli stopiti na še novo raven meta-pogleda na stebre naravovarstva.

Večina dejavno sodelujočih se seveda zaveda, da bi nekatere systemske rešitve, in tudi meta-systemske, ki jih v tem eseju predlagam, prinesle hkrati olajšanje in večjo kredibilnost naravovarstva, tudi vsakdanje proceduralnega. Podobno bo v prihodnjih desetletjih bistveno olajšanje lahko prinesla sprememba paradigme, o kateri govorimo. Ta sprememba ne bo nek preblisk, tudi ne trenutek dobre volje ali političnega slučaja, ampak mozaično približevanje procesom, ki so v bistvu lastni že naravi sami. Naravovarstveniki se bomo vrnili k naravi.

Kot je že bilo razvidno iz razprave posameznega poglavja, večina izhodišč za ideje izhaja iz narave same, zlasti iz ekologije v smislu navzven, in fiziologije v smislu navznoter. Pri podatkih je tako podobno kot pri odnosih med bitji: v okolici je podatkov toliko, da jih s čutili ni mogoče zaznati posamično in z miselnimi organi jih niso zmožni posamično procesirati. Ko poslušamo glasbo, ne slišimo posameznih zvokov; ko beremo ne zaznamo črk ali kapljic črnile; ko vohamo ne zaznamo posameznih molekul. Organizmi smo zato razvili mehanizme generalizacije, celovitega procesiranja podatkov v uporabno informacijo.

Na področju predpisov je ena od primerjav z naravo npr. v kontradikcijah. Mnogi pojavi v naravi si v okviru trenutnega dojetja nasprotujejo in zahtevajo od osebkov ali populacije odločitev, za katero ima tisti trenutek neustrezen okvir (in morda tudi premalo podatkov). A vseeno se je treba odločiti, ali bo čreda kopitarjev pred tropom zveri raje prečkala deročo reko ali žrtvovala nekaj članov. V taki informaciji, izhajajoči oziroma sestavljeni iz genetskih nastavkov, izkušenj in trenutne presoje, v etologiji običajno rečemo nagoni. Pri človeku pa vemo (npr. zdaj pri virusni krizi), da ne pomaga niti razum, sploh pa ne pravni okvir ali podoben družbeni dogovor. Moje mnenje je, da pomaga le intuicija. Nekateri ji rečejo zdrava presoja ali modrost, od katere se pravni sistemi zaradi poskusov reševanja po sistemu onemoglega reševanja drobnarij, oddaljujejo, namesto da bi se približevali. Intuicija ni preprosto čustvo in je diametralno nasprotni pojav od želje ali trenutnega prebliska fikcije. Tak lažni preblisk se morda zdi genialen prvi trenutek. Pravilna ali manj pravilna prav tako trenutna odločitev črede (ali posameznika) pa ni naključje, ampak posledica kompleksnih informacij,

ki so se v posamezniku zbirale v teku življenjskih stikov s kar najširše možnimi okoliščinami, populaciji ali širši skupnosti pa daljše evolucijsko obdobje.

Podobno bodo želje po ureditvi nejasnih razmer v naravovarstvu verjetno le izjemoma ali po naključju spodbudile dejanski premik. Dosedanja desetletja jasno kažejo, da so se strateški premiki dogajali po principih, ki so zunaj 'gasilskih akcij', a odlično podložena. Nove kakovosti ni prinesla njihova številčnost, nujnost ali kratkoročno in navidezno uspešen izid. Na primer Spomenica 1920 se je zgodila povsem zunaj konteksta takratne hude povojne gospodarske in družbene krize. Objavljena je bila društvenem glasilu in s strani oblasti ni dobila nobene pravne teže. Nekaj skromnih institucionalnih premikov so komajda doživeli še redki od trinajstih pobudnikov. Podobno se je, mislim, zgodil pravni sistem Natura 2000 kot povsem kolateralni 'problem' pridruževanja Slovenije EU. Čeprav se zdi, da tega kot država nismo imeli v načrtu, danes idejno in pravno predstavlja najmočnejši instrument naravovarstva. To je za del narave dobro, vendar povsem neuravnoteženo do vsaj dveh tretjin narave, ki jo varujemo (smo jo dolžni) na osnovi Ustave in zakonodaje o ohranjanju narave.

Naravoslovje, zlasti ekologija, človeku prinaša, 'nauk' o preživetju. Natančneje rečeno, nauke o vedenju in vedenju, ki omogočajo preživetje. Čutila – ki jih v poplavi želje po pozitivističnem racionalizmu prepogosto žal mešamo s subjektivnimi občutki – so tu objektivno udeležena in vsakemu bitju koristijo neposredno. Tako tudi, kot smo že navedli, naravovarstvenim komunikatorjem, ki si bodo odslej privzgjajali večšine poslušanja v najširšem pomenu besede, kar pomeni pregledati vse dostopne podatke, preučiti pravne možnosti, ugotoviti status in razmere naravi morda neugodnega deležnika, in šele potem sprejeti ozaveščevalno odločitev.

Nauk o preživetju naravovarstva kot celote pa se bo po zgledu ekosistemskih in evolucijskih procesov v prihodnje osredotočal takole: opazuj, prisluhni, preštej, izmeri, poglobi se; dojemaj, analiziraj, vrednoti, kritično presočaj; primerjaj, samoreflektiraj, diskutiraj, dovoli boljše in slabše; premisli, ubesedi, udejanji, dopusti alternative; v pasivu, v aktivu, nevtralnno.

Vse to imenujem ekološka inteligentnost.

7. Sklepna misel

Vožnja vse večje ladje slovenskega naravovarstva ni poverjena nikomur drugemu kot ljudem, ki so v tej dejavnosti neposredno in trajno udeleženi. Že nekaj časa se zdi, da ladja sicer pluje, vendar je povsem nejasno, kam.

Znanje, zagnanost in opolnomočenje posameznikov, ki veslom dajejo moč, ni zanemarljivo.

Narava, ki človeka varuje bolj kot človek njo, s svojim vetrom prav tako polni njena jadra.

Čas pa bo, da opolnomočimo tudi krmilne mehanizme.

Prispevek je nastal v okviru dejavnosti Društva Jarina Bohinj, in sicer programa NOEMIS *Naravovarstvena in okoljska misel na Slovenskem*

noemis.jarina.org

8. Navedbe, viri in idejne spodbude

- Bekessy, S. A., M. C. Runge, A. M. Kusmanoff, D. A. Keith, in B. A. Wintle. 2018. »Ask Not What Nature Can Do for You: A Critique of Ecosystem Services as a Communication Strategy«. *Biological Conservation* 224:71–74. doi: 10.1016/j.biocon.2018.05.017.
- bioportal. 2020. »bioportal.si«. www.bioportal.si.
- Dobravec, Jurij. 2017. »Vrednotenje narave in ekološka funkcija lastnine«. *Res novae* (2):33–70.
- Dobravec, Jurij. 2018. »Triglavska roža in Zlatorog med simboliko in stvarnostjo Triglav Rose and Zlatorog in Their Symbolism and Reality«. *Studia Studia mythologica Slavica* 21(0):129.
- Fust, Pascal, in Jacqueline Loos. 2020. »Development Perspectives for the Application of Autonomous, Unmanned Aerial Systems (UASs) in Wildlife Conservation«. *Biological Conservation* 241:108380. doi: 10.1016/j.biocon.2019.108380.
- Jogan, Lara, David Hladnik, in Mitja Kaligarič. 2007. *Ohranjanje kraških travnišč in nanje vezanih kvalifikacijskih vrst iz nature 2000: magistrsko delo = Conservation of Karst grasslands and their qualifying species for Natura 2000 : master's thesis*. Ljubljana: L. Jogan Polak.
- Mayer, Ernest. 1988. »Usoda in vsebina rokopisa A. Paulina ‚Über botanische Naturdenkmäler in Krain‘ = Schicksal und Inhalt des Manuskriptes von A. Paulin ‚Über botanische Naturdenkmäler in Krain‘«. *Biološki vestnik* 33–52.
- Maynard, Lily, Martha C. Monroe, Susan K. Jacobson, in Anne Savage. 2020. »Maximizing Biodiversity Conservation through Behavior Change Strategies«. *Conservation Science and Practice* 2(6):e193. doi: 10.1111/csp2.193.
- Mihelič, Jože, in Renato Vidrih. 2001. »Albin Belar, naravoslovec, seizmolog in naravovarstvenik«. *Proteus* (63).
- Piskernik, Angela. 1964. »Iz zgodovine slovenskega varstva narave«. *Varstvo narave* (2–3):59–74.
- Pličanič, Senko. 2003. *Temelji ekološkega prava: (kako uzakoniti zmernost pri človekovih odnosih z živalmi, rastlinami in neživim svetom)*. V Ljubljani: Cankarjeva založba.
- Polak, Špela, in Breda Ogorelec. 2014. »Natura 2000«. Str. 200–205 v *Teorija in praksa slovenskih odnosov z javnostmi II*. Slovensko društvo za odnose z javnostmi.
- Rebernik, Karolina. 2017. »Razumevanje odnosa upraviteljev cerkva do varstva zatočišč netopirjev v cerkvah«. *Varstvo narave* 30:5–23.
- Skoberne, Peter. 2020. »Spomenica 1920 - prvi nacionalni program za varstvo narave v Sloveniji«. *Trdoživ* IV(1):16–20.
- Spomenica. 1920. »Spomenica Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov«. *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 1(1–4):69–75.
- Škornik, Sonja, in Mitja Kaligarič. 1997. *Suha travnišča (red Brometalia erecti Br.-Bl. 36) v SV Sloveniji in njihov naravovarstveni pomen: (strokovni elaborat)*. Pedagoška fakulteta.
- Štih, Peter, in Žiga Zwitter. 2014. *Man, nature and environment between the northern Adriatic and the eastern Alps in premodern times*.
- Taylor, Bron, Chapron G, Kopnina H, Orlikowska E, Gray J, in Piccolo JJ. 2020. »The Need for Ecocentrism in Biodiversity Conservation.« *Conservation Biology : The Journal of the Society for Conservation Biology* 34(5):1089–96.
- Ustava Republike Slovenije
- Zakon o ohranjanju narave
- Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015 – 2020 s prilogami.
- Dokumenti Računskega sodišča RS v zvezi z varstvom in ohranjanjem narave.
- Dokumenti Evropske komisije in njenih organov v zvezi n Naturo 2000 v Sloveniji.